

מצות ביכורים / השמחה האמיתית היא לעולם הבא / קיום המצוות על פי דעת תורה / השפעת ה'רחוב' / חובת חשבון הנפש

ביאור סמיכות הפרשיות

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר מענייני הפרשה ומענייני דיומא, פרשת השבוע פרשת כי תבוא, וכבר הזכרנו כי תמיד הפרשה הזו תבוא בחודש 'אלול', ושמעתי מדודי הג"ר אברהם מנסה (שליט"א) זצ"ל, שהוא דרש את כל הפרשיות כהמשך אחד, סדר הפרשיות של השבועות הללו הוא, 'כי תצא' 'כי תבוא' 'נצבים' 'וילך', 'האזינו', 'וזאת הברכה', ואחר כך 'בראשית ברא', והוא דרש את זה מענייני דיומא, 'כי תצא' - 'כי תבוא', אדם יוצא מעולם הבא זהו 'כי תצא', הוא יוצא מהעולם הבא ובא לעולם הזה, ואחר כך 'כי תבוא' אחרי הכל הוא חוזר לארץ ההיא בחזרה, חוזר לעולם האמת. יש 'יציאה' ויש 'ביאה', חוזר למקום ממנו יצא. ואחר כך 'אתם נצבים', דהיינו 'משפט' ו'דין', אחרי שהאדם נפטר מיד מגיע לעולם האמת ניצב ועומד לדין על מעשיו, 'וילך', הולכים לאסוף את כל זכויותיו ואת כל עוונותיו, כל מה שעשה בחייו, כל פעולותיו וכל דיבוריו, וכו'. אחרי שאספו את כל פעולותיו, 'האזינו', התחיל ה'משפט', אם יש לו רוב זכויות, יצא זכאי במשפטו, אשריו ואשרי חלקו, זהו 'וזאת הברכה', אבל אם ח"ו לא זכה במשפט, נתחייב ב'דין', 'בראשית ברא', מחזירים אותו בגלגול, ומתחיל כל הסכל של העולם הזה מחדש.

מצות ביכורים

בתחילת הפרשה שלנו יש לנו את מצוות 'ביכורים'. 'והיה כי תבוא אל הארץ, אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה, וירשתה וישבת בה. ולקחת מראשית כל פרי האדמה, אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נותן לך ושמט בטנא, והלכת אל המקום, אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם. ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו, הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך' (דברים כו א-ד). כידוע פרטי המצוה, אדם יורד לתוך גינתו, לתוך שדהו, ורואה פרי שהבכיר, כורכו בגמי ומביא אותו לירושלים, בזה הוא מעיד ומביא שה'פרי הראשון' הוא קודש, כולו לה' יתברך, כי הכל מאיתו ית"ש, וכמו שהארץ ה'חינוך' (מצוה צא).

'שאינ ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבוא לארץ העליונה'

ורבינו ה'אור החיים' הק' אומר דבר נורא, ונראה ללמוד מדבריו הקדושים. **"הצצתי בפרשה זו"**, עיינתי בפרשה הזו, ולמדתי לקח ומוסר ובינה, שהפרשה שלנו 'והיה כי תבוא אל הארץ', היא לא מדברת רק על מה שאדם בא לארץ ישראל ה'גשמי', אלא **"שרומזת גם כן"** על **"ביאת הארץ העליונה"**, שאדם בא לעולם העליון, לעולם הבא' שלו, **"ואמר"** הפסוק, **"והיה כי תבוא"**, וכבר לימדנו רבותינו (בראשית רבה פר' מב ס"ג, ויקרא רבה פר' יא ס"ז, במדבר רבה פר' יג ס"ה) כי אין 'והיה' אלא לשון 'שמחה', **"שאינ ראוי לאדם לשמוח, אלא כשיבוא לארץ העליונה"**, שם הוא מקום שמחה האמיתי, **"על דרך אומרו"**, כמו ששלמה המלך ע"ה הספר משלי אומר **"ותשחק ליום אחרון"** (משלי לא כה), (ע' בראשית רבה פר' נט ס"ב, שמות רבה פר' נב ס"ג).

'שמחת העולם הזה אינה אלא הבל ורעות רוח'

כאן בעולם הזה אתה לא יודע אפילו מה יהיה מחר, זה לא מקום של 'שמחה', כי מחר תבכה מאשר היום תשחק' כלשון הגאון מוילנא ע"ה באיגרתו (ומקורו מסליחות לצום גדליה). זה מציאות החיים, אתה רואה אדם שמח בדבר, ולמחרת זה מהתפתך לו לרועץ, והוא בוכה על זה. 'שמחה' אמיתית אינה אלא בעולם העליון. 'ושם ינוחו יגיעי כח' (איוב ג יז). **"כי שמחת העולם הזה אינה אלא הבל ורעות רוח"**, ואומר הפסוק על איזה מקום מדובר, **"וחזור ופירש על איזה ארץ מדבר, ואמר, אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה, כי לזו יקרא**

נחלת עולם", עולם הבא זה נקרא 'נחלה', לא עולם הזה (זה לא 'נחלה' אלא אולי 'מחלה'...). העולם הזה מלא בצרות צרורות ובעיות. וכך ה'אור החיים' דורש כל הפרשה (כדאי לראות דבריו הקדושים בפנים, אני מדלג קצת).

כל המצוות שהאדם עושה בעולם הזה מתקבצים לעתיד לבוא ובהם מקבל פני המלך

וצריך להשריש את ה'ידיעה' הזו. העולם הזה הוא 'פרודור' ותו לא. הוא לא מציאות קבועה. **"ואומרו"** המשך הפסוק, **"ולקחת"** מפרי כל ראשית האדמה, **"על דרך אומרו בספר הזהר (ח"ב דף נט ע"א), כי כל אשר יעשה האדם מהמצוות ומעשים טובים בעודו חי, מתקבץ מהם על יד על יד"** (ע"פ משלי ג יא), מעט מעט (רש"י ביצה יב.), **"עד יום נסיעתו, ובהם מקבל פני המלך, כדרך אומרו והלך לפניך צדקך (ישעיה נח ח), והוא אומרו ולקחת מראשית כל פרי האדמה, פירוש, לא יקח בידו להקביל פני ה' אלא מדברים המובחרים שעשה בעולם הזה. עוד רמז אל התורה שנקראת ראשית"**. צריכים לנצל לאסוף עוד ועוד זכויות ל'יום הדין'.

'משיב הרוח - ומוריד הגשם'

צריך האדם לדעת על מה לשים את הדגש. אומרים העולם בדרך צחות דבר נכון, בנוסח התפלה קבעו לנו רבותינו 'משיב הרוח ומוריד הגשם', פשוטו ידוע, אבל מפרשים בדרך רמז, 'משיב הרוח', 'משיב' מלשון 'נפשי ישוב' (תהלים כג ג), 'יחיה, חיות, אם אתה רוצה 'משיב הרוח', להחיות את הבחינה של הרוחניות, צריך 'מוריד הגשם', את ה'גשם' דהיינו הגשמיים אתה צריך להוריד, כמה שתוריד יותר את ה'גשם', את ה'גשמיים', כך ה'רוח' תעלה ותתעלה יותר.

קנייני העולם הזה הם סתירה לקנייני העולם הבא

כי קנייני 'עולם הזה' הם סתירה עצומה לקנייני 'עולם הבא'. אדם ששם את כל מגמתו בעניינים הללו של קנייני עולם הזה זה איום ונורא, הוא מפסיד 'רוחניות'. צריך לדעת את המשקל האמיתי באמת, לעסוק רק בקנייני עולם הבא, קנייני עולם הזה לא צריכים לדאוג עליהם, העולם הזה כלה וחולף.

גדר 'נפש הרשע'

אנחנו רגילים לחשוב כי 'רשע' זה מי שרובו עוונות. זה גם אמת. אבל רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער ב אות יח ואות יט) אומר הגדרה חדשה ל'רשע', אחד שכל עניינו ועסקו 'עולם הזה', זהו גדר 'רשע'. אפילו אם מקיים מצוות כדת וכהלכה, כיון שהעיקר אצלו זה העולם הזה, תמיד הוא דואג לעולם הזה' שלו, ל'בית', ל'עבודה', ל'כבוד', וכו', ועל זה הוא שם את עיקר הדגש, זה מה שמעסיק ומדאיג אותו, 'קניינים גשמיים', אבל על 'קניינים רוחניים' הוא לא חושש, לא מדאיגים אותו, זה גדר 'נפש הרשע'. ועל הכל יבוא בחשבון בשמים.

'כל מפעלות טובות שעושה יהיו על פי דבריהם'

ומוסיף ה'אור החיים' (שם בהמשך) דבר נורא, **"ואומרו ושמט בטנא"**, הפסוק הזה מלמד אותנו, **"ירמוז, שצריך כל מפעלות הטובות שעושה"**, הרבה פעולות טובות האדם עושה במשך השנים בחיים חיותו, אלפי אלפים פעמים של מפעלים לטובה, אבל אומר ה'אור החיים' הק', תיזהר, תשגיח ותתבונן, כי כל הפעולות לטובה הללו **"יהיו"** כולם **"על פי דבריהם"** ז"ל, על פי דברי התורה, על פי שפירשו לנו רבותינו ז"ל, **"כאומרו"** כמו שנאמר **"על פי התורה אשר יורוך, ועל המשפט"** (דברים יז א), שהכל יהיה על פי התורה שהורונו, והרי אנחנו לא יכולים להוציא וללמוד שום 'מצוה' מתוך התורה הכתובה, מתוך ה'חומש' מבלי פירושם וקבלתם של רבותינו, כיון שכל מה שכתוב בתורה זה באופן כללי, ופירושה של 'תורה' זה 'תורה שבעל פה', זה ה'משניות', זה ה'גמרא', שרבותינו מבארים לנו איך לקיים כל מצוה ומצוה.

ב'בית דין של מעלה', אפילו הקול של ה'מטה' של הזקן (מה שנקרא 'מקל סבא'), שעליו הוא נשען כשהוא הולך, ומכה על הקרקע, וזה עושה 'רעש' עושה 'קול', גם זה עולה בשמים, גם על זה יבוא בחשבון. הכל בא בחשבון.

¹ על הכל יבוא בחשבון

רבותינו בוזהר הקדוש (ח"ב דף ק ע"ב, ושם בנסמן בהגהות נצוצי זהר) אמרו, שאין שום מעשה קול ודיבור שאדם עושה בעולם הזה ש'נאבד', שלא נרשם ומתועד

כדברי הרמב"ם בהקדמתו לספר היראה עוד מגיד דבריו ליעקב חלק לו (פרשת חוקת תשע"ט, עמוד טו). ע"ש.]

זולת זה הגם שיעשה כל מצוות שבעולם, ישרף הוא והם'

מוסיף האור החיים הק', "והתורה והמשפטים ביארו אותם חכמים בשישים מסכתות, כמנין טנא", "טנא" עולה בגימטריא שישים, בדיוק כמנין מסכתות המשנה והתלמוד, שבהם נתבארו ונתפרשו כל מצוותיה של תורה, ושמט בטנא, כל הזכויות שאתה צריך לעולם הבא, צריך שיהיו 'בטנא', לפי השישים מסכתות בתלמוד, "שזולת זה", אף אם אדם לא יקיים את המצוות על פי דעת רבותינו, "הגם שיעשה כל מצוות שבעולם", אבל לא על פי ה'טנא', "ישרף הוא והם", לשון מבהילה, 'ישרף' הוא והם. כי זה לא מצוה רצויה. כי 'מצוה' רצויה זה רק עם היא על פי דרך רבותינו.

את אשר הקלת - החמרנו, ואת אשר אסרת - התרנו'

לפעמים אדם חושב שהוא עושה מצוה, אבל כיון שלא מתייעץ ומברר מה היא 'דעת תורה' האמיתית, הוא מקיים את מה שאומרים בוידוי של רב ניסים גאון ז"ל ביום כיפור, 'את אשר הקלת - החמרנו, ואת אשר אסרת - התרנו', כי הוא לא למד, הוא לא בירר מה היא 'דעת תורה' האמיתית, 'אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד' (אבות פ"ב מ"ה), ולפעמים הגם שהוא סבור לפי דעתו שהוא מקיים מצוה גדולה ויקרה, אבל ההסתכלות האמיתית של התורה היא שזה איסור חמור. מצוה צריך לקיים רק על פי דעת תורה.

המשפט והדין על 'דעות' האדם אם הם בגדר 'דעת תורה'

וכל אחד ואחד צריך להשגיח על זה באמת. לא די במה שהוא מקיים 'תורה ומצוות', אלא מה מונח לו בראש, מה ואיך הם דעותיו, האם הם באמת 'דעת תורה' או ח"ו להיפך. ביום כיפור יש פיוט מהקדמונים, ואצל הרבה קהלות מהאשכנזים אומרים את זה, "להוזהר דעות בדין", הקב"ה מביא את כל ה'דעות' של האדם בשעת ה'משפט' ובוחר ובודק אותם, 'אל חוקר דעות בדין'. ואומרים על הרב מבריסק זצ"ל, שכאשר הוא היה מגיע לפיוט הזה, הוא היה כולו בוכה ורועד (הובא בספר הרב מבריסק ח"א עמוד 30, דרשות משמר הלוי ח"א עמוד עח).

כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה'

וצריך כל אחד ואחד לבדוק בעצמו אם הוא לא מושפע מ'דעות' זרות ל'דעת תורה'. כגון, יש הרבה שחדרה אצלם ההשפעה של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה' (דברים ח יז), העושר - בזכותי, וכו'. וכו'. על זה הדין בראש השנה. מה ה'דעות' שלך. האם הצטייר לפניך באמת מה ה'עיקר' ומה ה'טפל' וה'תפל'.

זהירות בפרט בחודש אלול

ובפרט בדור שלנו. יש הרבה קלקול בענייני דעות. וצריכים להיזהר מזה הרבה, ובפרט בחודש אלול, לקראת בא יום הדין הקרב ובא, שבו נידונים על 'דעות' כמו שאמרנו. אדם מושפע ממה שהוא 'קורא', ומושפע ממה שהוא 'שומע', וממה שמדבר עם אחרים. לפעמים אם רק 'מדבר' דיבור בעלמא עם מי שדעותיו קולקלות, כבר זה יכול להזיק לו.

אצל ה'מטאטא' מצטבר כל ה'לכלוך'

והגאון ר' ישראל סלאנט זצ"ל היה מזהיר על זה, הרבה אנשים יש להם 'נפש טובה', אומרים 'צריכים להציל את כלל ישראל, אני אלך אתוכם עם כולם ואחזיר את כולם בתשובה!', אבל זה לא מתאים לכל אחד, אדם כזה דומא ל'מטאטא', מנקים בו את הבית, את ה'רחוב', הוא מנקה את כולם, אבל כל ה'לכלוך' מצטבר ב'מטאטא' עצמו.. זה לא מומלץ לכל אחד.

הוי שקוד ללמוד תורה - ודע מה שתשיב לאפיקורוס'

לימד אותנו התנא במסכת אבות (פ"ב מ"ד): "הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס", אם קיימת את החלק הראשון של המשנה 'הוי שקוד ללמוד תורה', אם עסקת ועמלת בתורה בימים ובלילות כדבעי, אחד כזה יכול לקיים גם את הסיפא של המשנה 'ודע מה שתשיב לאפיקורוס', אבל אחד שלא למד ולא קרא ולא שנה, וחושב 'אני אחזיר את כולם בתשובה',

סופו ש'נופל באמצע מילוי תפקידו'.. נוראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק מד (פרשת ראה תשע"ט, עמוד כו). ע"ש.]

ה'רחוב' - 'גהינום'

המשגיח בעל ה'אור יחזקאל' זצ"ל היה רגיל לומר, ה'רחוב' זה 'גהינום', כך הוא הגדיר את ה'רחוב'. ה'רחוב' שלנו זה 'גהינום', 'שאל תחתית', מינים ממינים שונים. בכל כלל ישראל לא הייתה מציאות כזו כמו שנראה 'רחוב' יהודי בזמנינו. מי שיסתכל ויקרא קצת בספרים של תיאורים על הדורות שמלפנים, איך היה נראה רחוב בישראל, איזה צניעות ואיזה קדושה ויראת שמים, איך היו בני אדם נראים. מבהיל כל לב. והיום בעוונותינו הרבים 'מה' נאמר ומה נדבר'. ויש השפעה עצומה מה'רחוב' עלינו, אדם מושפע מאנשי סביבתו ומקומו. אדם לא יכול להיות ב'רחוב' בלי לספוג את ה'דעות' שיש ברחוב, אין מציאות כזו.

ההולך ב'רחוב' כהולך בתוך ה'יקב'

והיה ממשיך - המשגיח בעל ה'אור יחזקאל' זצ"ל (הובא בס' זכרון יחזקאל בקונט' מופת יחזקאל עמוד כט) - את ההולך ב'רחוב' לאדם שהולך בתוך ה'יקב', אפילו אם הוא לא שותה יין, מכל מקום ה'ריח' שיש ב'יקב' של היין' וה'שכר' וה'ערק' נכנס לו לראשו וכבר עושה אותו שיכור ומטושטש.. הגם שלא טעם ולא שותה טיפת יין', אבל המציאות של הנמצא בתוך ה'יקב' שזה משפיע עליו. ועל כן היה המשגיח זצ"ל מזהיר על הזהירות הנדרשת בדור שלנו בענייני 'דעות'.

האדם מושפע מסביבתו לטוב ולהיפך ח"ו

והוא הדין להיפך. אדם שנמצא במקום מקודש, בהכרח הוא מתעלה ומתקדש. אדם מושפע מאנשי מקומו, "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו", כלשון הרמב"ם בהלכות דעות (פיק ו ה"א). נוראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק כ (פרשת פקודי תשע"ט, עמוד יט), ושם נסמך.]

ההשפעה של 'נח' על החיות והבהמות סביבו

ראיתי באחד הספרים הרגש נפלא, כידוע ב'תיבת נח' נכנסו כל החיות, ולא מצינו, רבותינו לא גילו לנו בשום מקום שהאריה טרף איזה חיה, וזה פלא פלאות, 'אריה' נמצא במשך שנה שלמה עם כל החיות ביחד איתו, ולא טרף אף אחד.. 'אריה' לא יטרף? 'דב' לא יטרף? 'נחש' לא יעקץ? מה ההסבר בזה? הרי מסבא היה נח צדיק ללכת עם 'רובה' ביד, ולהשגיח על כל חיה וחיה, ומי שרוצה לטרף מיד קושר אותו.. אלא ההסבר הוא, כמו שהארכנו כמה פעמים על ההשפעה של הצדיק על סביבתו, והרי כל החיות והבהמות שהיו ב'תיבת נח', ישבו יחד עם נח, והרי נח היה, כמו שהפסוק מעיד עליו, 'איש צדיק תמים' (בראשית ו ט), וממילא גם הם התעלו יחד איתו, והחיות הפסיקו לטרף. 'תיבת נח' הייתה מקום מקודש, בחוץ גהינום, אבל בפנים קדש קדשים. כל הבריאה כולה מתעלה ומתרוומת ומתקדשת על ידי האדם השלם שמתעלה בה, כדברי הרמח"ל ב'מסילת ישרים' (פ"א). [א"ה: וראה מגיד דבריו ליעקב ח"ד (פרשת ויצא תשע"ט, עמוד כה והלאה) שהובאו דברי המסילת ישרים הג"ל באורך. ובעיקר יסוד הדבר של השפעת הצדיק על סביבתו, ראה באורך מגיד דבריו ליעקב ח"ג (פרשת תולדות תשע"ט, עמוד כה והלאה), ועוד שם חלק יא (פרשת וצא תשע"ט עמוד יג ובהערה שם), ועוד שם חלק מג (פרשת עקב תשע"ט עמוד י והלאה), ובקונטרס תורה וחיים (סוף עמוד לג), ועוד].

'אלול' זמן 'ריגול'

והנה כמו שפתחנו הפרשה שלנו פרשת כי תבוא, תמיד היא יוצאת בחודש אלול. אמרו רבותינו כי פירוש המילה 'אלול', מלשון 'ריגול', על הפסוק 'לתור את הארץ' (במדבר יג טז ויז, יד לו ולח) דהיינו שהלכו לרגל בארץ ישראל, מתרגם התרגום 'אללאל ית ארעא', את המילה 'לתור' מתרגם מלשון 'אלול'. 'אלול' זה מלשון 'ריגול', מלשון 'חיפוש', מלשון 'לתור', לחפש. והיכן צריכים לרגל ולחפש? כל אחד אצל עמקי לבבו. פשיטא ואין צריך לומר, לא אצל חברך.. זה תמיד אסור, קל וחומר ב'אלול'. ב'אלול' תחפש רק אצלך. בנגעי לבבך. וכל אחד ואחד מכיר את עצמו, מכיר את כוחותיו, ומכיר את חסרונותיו (אני מקווה..). יש הרבה שמכירים רק את 'מעלותיהם',

אבל צריכים להכיר גם את ה'חסרונות', ובוה צריך ריגול עמוק, 'חריש עמוק'.

'מארי דחושבנא'

מרן החיד"א ע"ה בספרו עבודת הקודש (סי' ח אות רמג) במוסרו לחודש אלול מביא דברי רבותינו בזוהר הקדוש (ח"ג פרשת קרח דקע"ח ע"א), שהאדם יכול לזכות למעלה עצומה, שהזוהר קורא לזה 'מארי דחושבנא', בעלי חשבון, [וכולנו צריכים להיזהר בזה להיות בגדר חושבי ומחשבי חשבונות, 'בואו חשבון' (במדבר כא כז), וכמו שנראה בהמשך], וזה על ידי שהאדם קודם שהולך לישון, יעשה 'חשבון נפש' מה עבר עליו היום, איך היה ה'פדיון היום' הרוחני, הרי כל סוחר וכל חנווני וכל בעל חנות או עסק, יש לו זמן קבוע ל'חשבונות' שלו, בודק הכנסות והוצאות, נזקים ורווחים וכו'. אותו דבר יעשה האדם על החלק ה'רוחני', יעשה 'חשבון נפש', כמה 'הכנסות', וכמה 'הוצאות' וכו'.

חשבון הנפש לפני שהנשמה עולה למסור דין וחשבון בבית דין של מעלה

ואת ה'חשבון נפש' הזה יעשה קודם ה'שינה'. לפני שהולך לישון. הגמרא אומרת, 'שינה אחד משישים למיתה' (ברכות נז:), יש כאן מסירת נפש ביד הבורא יתברך, 'בידך אפקיד רוחי' (תהלים לא ו), והשי"ת ית"ש נאמן ומחזיר את ה'פקדון'. לפני שאתה מוסר את ה'פקדון', את ה'נשמה', שהיא הולכת למסור 'דין וחשבון' ב'בית דין של מעלה', כדאי שאתה תקדים ותעשה 'דין וחשבון' בארץ. תמשמש ותפשפש במעשיך, איך עבר עליך היום וכו'. והזהר מפליג מאד במעלתו ובחשיבותו ושכרו של מי שהוא בגדר 'מארי דחושבנא'.

הנהגתו של רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל

רבינו הגדול ה'חפץ חיים' זצ"ל היה מסוגל מאד בדברים הללו, כך היה המנהג שלו, שהיה לו 'פנקס' שבו היה רושם את כל 'סדר היום' שלו, מה הוא עשה, ומה הוא דיבר ומה הוא חשב. כמו שעושים האחרים בעסקי ממונם ורכושם, כך היה עושה בעסקים ה'רוחניים' שלו.

חשבון נפש על ה'מחשבות' שחשב במשך היום

אמרו על ה'חפץ חיים' זצ"ל שהוא היה מסוגל לחזור ברעיונו קודם השינה על כל המחשבות שחשב במשך כל היום כולו. זה דבר נורא. אדם שיש לו 'סדר' ו'משטר' ויכול לזכור את כל ה'מחשבות' שחשב במשך היום, כל מה שעלה ברעיונו ובדעתו. על כל מחשבה עושה חשבון 'האם זה בסדר לפי שלחן ערוך, האם יצא מזה נחת רוח לקב"ה?'.²

וה'חפץ חיים' זצ"ל תמיד היה מתפלא, 'אני לא מבין איך בני אדם מזניחים את הדבר הזה. לכל הפחות שהדברים הרוחניים יהיו במדרגה של הדברים הגשמיים, באותה מעלה וחשיבות, ובדיוק כמו שהאדם מוכר דבר, הוא לא סומך על זה ש'אני אזכור שמכרתי', אלא הוא יושב ומיד כותב ב'פנקס' שלו 'פלוגי קיבל בהקפה ממני חפץ זה וזה סך זה וזה', כי איכפת ויקר לו על כל פרוטה ופרוטה, למה חייו הרוחניים לא יהיו חשובים לו כמו חייו הגשמיים? שיכתוב ב'פנקס' שלו, כמה שעות הלכו לתורה, וכמה שעות לדברים בטלים, וכמה שעות לדברים אסורים, ואיך הייתה התפלה², וכו'. תבדוק ותרשום ב'פנקס'. ובהמשך נראה דברי רבינו הרמח"ל זצ"ל.

איבד שלשה דקות

אחד מתלמידי ה'חפץ חיים' זצ"ל, סיפר והעיד, שפעם אחת שמעו אותו יושב ובוכה ונאנח, אמרו לו התלמידים, 'כבוד הרב, מה אתה מתאנח?', אמר להם, 'היום היה לי כמה רגעים שנאבדו לי, אני לא יודע מה עשיתי בהם, אני מחפש ב'פנקסים' שלי ולא מוצא מה עלה ויצא מאותם שלשו דקות!'. לנו

² תפלה כראוי מתקנת כל שאר התפלות

וצריך להשתדל לכזין בתפלה כראוי ב'חודש אלול'. יש לנו הבטחה נפלאה מרבותינו בספר זוהר הקדוש (ח"ב דרמ"ה ע"ב ובמקדש מלך שם, וע"ע זוה"ק ח"א דרל"ד ע"א) - מביא את זה השל"ה הק' () - שאם אדם מכזין בתפלה כראוי פעם אחת, זה פותח פתח לעצמו להתקבל ברקיע, ואגב התפלה הזו את כל התפלות שהתפלל

זה נשמע דבר של 'מה בכך', סך הכל כמה דקות.. אבל זה לא כך. על כל דבר יבוא בחשבון. על כל רגע ורגע. אי אפשר לוותר על מאומה. אדם יצטרך להשיב על כל דבר ודבר, על כל פעולה וכל תנועה שעשה כל רגע וכל שניה מחייו.

הזמן חולף במהירות מרובה

כך נוהגים האנשים השלמים 'המושלים' ביצורם. לא נותנים לרגע ולשעה וליום להתגלגל ולעבור הלאה. אנחנו כבר בסוף השנה, השנה הזו עברה מהר, ברגע אחד. אדם ינסה לזכור, רק לפני כמה ימים הייתי עם ה'לולב' ביר.. והנה עכשיו כבר סוף שנה.

'עת ללדת ועת למות'

בספר קהלת (ג ב): "עת ללדת ועת למות", ולכאורה הפסוק הזה לא מובן, 'עת ללדת' ומיד 'עת למות', צריך שיהיה כתוב גם 'עת לחיות', איך לחיות. אומרים בשם ה'חפץ חיים' זצ"ל (מעשי למלך על חפץ חיים על התורה פרשת בלק עמוד ריג) שהוא דייק את הפסוק הזה, והסביר, אין זמן לחיות! 'עת ללדת' - ועת למות'. נולד והזמן 'עף' מהר וכבר מת. לכן קהלת לא אמר 'עת לחיות' - כי אין זמן 'לחיות', הזמן עובר מהר, יותר ממה שהאדם מעלה על דעתו.

חשבון נפש מידי לילה ולילה

כל לילה צריכים להיות בגדר הזה של 'מארי דחושבנא', בעלי החשבונות, לראות ולחשב 'איך עבר היום', הבטחתי שהשנה אני יהיה יותר טוב, הבטחתי הבוקר שיהיה יותר טוב, האם עמדתי בדיבורי או שזה רק בגדר 'דיבורים בעלמא'?! ולדאבונינו אדם לא מנצל את הענין של 'מארי דחושבנא'.

לכל הפחות בחודש אלול יתחזק לעשות 'חשבון נפש'

אומר הגאון חיד"א זצ"ל, במוסר שלו לחודש אלול (מורה באמצע שם), לפחות בחודש הזה, חודש אלול חודש הריגול, החודש של 'לתור' לחשוב מחשבות, לבדוק לפשפש ולמשמש במעשיו. "חודש אלול, זמן תשובה לכל הוא בחודש המקודש הזה, ויזהר לפשפש במעשיו. טוב וישר שבכל לילה קודם שישן טרם אמירת וידוי יפשפש ויחפש דרכיו ומעשיו באותו יום, ויתודה וישוב, וכן יעשה מראש חודש אלול עד יום הכיפורים, כי היה צריך לעשות כן כל ימיו בכל לילה, כמעשה צדיקים קראו בשמותם מארי דחושבנא, ולפתח כה יעשה בארבעים יום הנוראים הללו". וצריכים אנו להשתדל ככל יכולתינו, להראות לקב"ה שיש שיפור מצידנו, השתדלות, לשנות דרכינו ולשפר מעשינו.

'חשבון נפש' על עסקיו הרוחניים כהנהגתו בעסקיו הגשמיים

ונראה קצת ללמוד מדבריו הקדושים של רבינו הרמח"ל ע"ה בספרו מסילת ישרים (פ"ג) ובמאמרו 'דרך עץ חיים' (עמוד רב), דברים מבהילים הרעיון למתבונן בהם, על החובה של ה'ריגול' וה'בדיקה', וכמו שאמרנו שבזה יש להתחזק בפרטות בחודש 'אלול'. "והנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסוחרים הגדולים אשר יפלוסו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא". יש בזה רווח גדול לאדם.

ה'מושל' האמיתי

והוא מפרש מה הרווח הגדול, "וחכמים ז"ל הורונו בפירוש צורך החשבון הזה, והוא מה שאמרו ז"ל", כך דורשת הגמרא במסכת בבא בתרא (עב:) את הפסוק "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון" (במדבר כא כז), מה זה

במשך כל השנים, שהם לא היו כל כך ראויים, גם אותם מעלים לשמים. זה הכח של תפלה אחת הגונה כראוי, שהיא כבר מכח 'מיגו דזכי לנפשיה' - זכי נמי לחבריה, גם שאר התפלות מתרוממים ובאים ומתקבלים. וכדאי להשתדל בזה בחודש אלול. זה רווח גדול. [א"ה: ראה עוד מגיד דבריו ליעקב חלק מב (פרשת ואתחנן תשע"ט, עמוד כג, ובחלק החידושים עמוד לח והלאה). ע"ש].

ה'מושלים', **"על כן יאמרו המושלים ביצרים"**, זה נקרא 'מושל' אמיתי, זה 'גיבור' אמיתי. מושל הוא מי שהוא 'בעל הבית' על ה'יצר' שלו. 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה' (אבות פרק ו משנה ב), כי יצרו מסור בידו. כל השאר הם כולם בגדר 'עבדים'. 'עבד נרצע' ל'יצר', כל מה שיגיד לו היצר הוא מוכרח לעשות, הוא לא יכול לסרב. אבל מי שכבר הצליח להתגבר על יצרו ולמושל עליו, הוא בגדר 'מושל'. ממשיך הפסוק 'בואו חשבון', דורשת הגמרא, **"בואו ונחשב חשבוננו של עולם"**, נעשה חשבון נפש, **"הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה"**.

העצה האמיתית יכולה להינתן רק על ידי המושלים ביצרים

אומר ה'מסילת ישרים', **"וזה, כי העצה האמיתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרים ומשלו בו. כי מי שהוא עדין חבוש במאסר יצור, אין עיניו רואות האמת הזאת ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש, והנה הוא כהולך בחושך שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם"**. אדם שהיצר שלו הוא בעל הבית עליו, הוא תמיד יברח מהענין הזה לחשוב 'חשבוננו של עולם', זה לא בשבילו.. לא טוב לו לחשוב חשבוננו של עולם, כי מי יודע לאן זה יביא אותו.. לכן הוא בורח ומתעלם מזה.

המושלים ביצרים ילמדו לאחרים לעשות אותו

אבל האדם השלם שזכה באמת להיות מושל ביצרו, רק על זה הוא חושב ומתבונן. מוסיף הרמח"ל (במאמר דרך עץ חיים שם), **"אך המושלים ביצרים הם יעשו את הדבר הזה וילמדוהו לאחרים לעשות אותו"**, המושלים ביצרים הם ילמדו אותנו איך להגיע למדרגה הזו. כי זה כלל גדול בתורה, מי שהוא טוב - הוא מטיב לאחרים. אין אדם טוב לעצמו. 'טוב' תמיד יוצא לפועל אצל אחרים. 'תכלית הטוב - להטיב' (וע"ע קל"ח פתחי חכמה לרמח"ל פתח ג, דעת תבונות סי' יח).

'אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת'

אדם שזכה למעלה כזו הוא לא שומר את זה לעצמו. אמרו רבותינו (אבות פ"ב מ"ח) **"אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת"**, ראיתי מפרשים, כי כוונת התנא 'אל תחזיק טובה לעצמך' שאת ה'טובה' הזו את התורה' שלמדת, אל תחזיק אותה לעצמך, אלא תיתן אותה לאחרים ותשפיע עליהם. וזה תכלית האדם. 'אדם לעמל יולד' (איוב ה ז), דורש המהרש"א (ח"א סנהדרין צט:) בדרך רמז, לעמל ראשי תיבות ללמוד על מנת ללמד. למדת - תן לאחרים, תשפיע עליהם.

רוב שנות ימיו האדם עסוק ב'חשבונות' של 'עסקי חיי שעה'

הרי אם נעשה חשבון, **"הלא האדם, רוב שנות ימיו עומד לחשוב חשבונות עסקי"**, אין לך כמעט אדם אחד שלא עושה חשבון כל יום. אבל איזה 'חשבון', חשבון עסקי. לא את ה'חשבון האמיתי', אלא את ה'חשבון הסכל', עושה חשבון 'הרווחתי או לא הרווחתי?', 'כמה הרווחתי?', וכו' (היום לכל אחד יש 'מחשב' בכיסו, ה'מוח' שלו נעשה 'רווחה'..), רק בזה הוא עוסק, **"עסקי חיי שעה"**.

להוסיף זמן ל'חשבון האמיתי'

שואל הרמח"ל, אתה כבר עושה 'חשבונות', **"ולמה לא ישים אל לבבו אפילו שעה אחת גם לזאת לחשוב מחשבת ממש"**, למה לא תשים אל לבבך אפילו שעה אחת גם ל'חשבון האמיתי', לחשב ב'חשבוננו של עולם', תוסיף עוד זמן על ה'חשבונות', תחשב את החשבונות של העולם הזה, של הממונ וכו', אבל תוסיף גם זמן לחשב 'חשבוננו של עולם'. נעשה חשבון של 'חיי עולם', לא רק חשבון של 'חיי שעה'.

תכלית ותפקיד האדם ב'עולם הזה'

שהאדם יתבונן ויחשב, 'בשביל מה באתי לעולם?'. אדם לא שואל את עצמו את השאלה הזו, הוא שואל למה החבר שלו או ה'שכן' שלו בא לעולם.. תשאל על עצמך, אתה, 'למה באת לעולם? מה רוצים ממני?'. סתם כך הורידו נשמה לעולם הזה למשך שבעים שמונים שנה, אחר כך יקברו אותה בקרקע וזהו זה? תעשה חשבון, תשאל את עצמך: **"מה הוא? ולמה בא לעולם? או מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקב"ה? ומה יהיה סוף כל עניינו?"**. מה רוצים ממני, מה התכלית המבוקש ממני?

הזכות להיות 'יהודי'

באת לכאן לעולם הזה, זכית להיות 'יהודי', זה עצמו ברכה עצומה וחסד נפלא שעשה איתנו הקב"ה, שהוריד אותנו לעולם הזה יהודים, ולא עשה אותנו 'כגויי הארצות', 'כושי' 'אינדיאני' וכו', אלא עשה אותנו יהודים, תתבונן ותחשוב בשביל מה קיבלת את הנשמה האלהית, 'חלק אלוה ממעל'. מה יהיה הסוף? לקראת מה אתה חותר?

'היא קלה ופעולתה גדולה ופריה רב'

כאן מוסיף הרמח"ל דבר נפלא, משפט פלאי ממש, ברגע שהאדם יהיה מתעסק לחשוב חשבוננו של עולם, של 'בואו חשבון', **"זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא כנגד היצר"**, אין לנו רפואה יותר טובה מאשר הרפואה הזו, **"והיא קלה, ופעולתה גדולה, ופריה רב"**, זה לא דבר קשה, זה לא שמבקשים ממך 'תעניות' ו'סיגופים' וכו'. תאכל טוב ותשתה טוב, רק תעשה חשבון נפש.

חשבון נפש שעה אחת מידי יום

והוא **"שיעמוד אדם בכל יום לפחות שעה אחת"**, שאדם יתחיל לחשוב באמת, לא דקה אחת, יש הרבה בני אדם מתחיל לחשוב 'בשביל מה באתי לעולם', אחרי רגע מניח ב'צריך עיון גדול' והולך לאכול.. זה דברים בטלים, זה לא חשבון אמיתי, צריך חשבון נפש מדויק. שיעמוד שעה אחת לפחות, **"פנוי משאר כל המחשבות, לחשוב רק על הענין הזה שאמרת"**, לחשב 'חשבוננו של עולם'.

אהבת הקב"ה ית"ש לאבות הקדושים

ובזמן הזה, שיעמוד מחשב חשבוננו של עולם, **"יבקש בלבבו"**, שה'לב' יתחיל לבקש ולעבוד, וה'לב' זה עיקר העיקרים, **"מה עשו הראשונים אבות העולם שכן חשק ה' בהם?"**, רואים בתורה איזה אהבה עצומה וחיבה יתירה היה להשי"ת לאברהם יצחק ויעקב ע"ה, מאי טעמא, מפני מה זכו לכזו אהבה עצומה, עד שהתורה מעידה שהקב"ה 'חשק' באבות הקדושים באהבתו אותם (דברים י טו), והרי גם האבות הקדושים היו יצירי חומר? ! תתחיל להתבונן ולחשוב על השאלה הזו, ומי יחשוב בדברים האלה, זה עצמו ידרבן אותו ויביא אותו לדרך הנכונה.

דביקותם של האבות הקדושים בקב"ה

וכבר הזכרתי דברי רבינו יהודה החסיד בספרו ספר חסידים (סי' קסה), שהיראה והדביקות של האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב ע"ה בקב"ה, הייתה דביקות בלי הרף, ביום ובלילה, לא היה שניה אחת או רגע אחד שהם הסיחו דעת מה' יתברך. והראיה, צא וראה שיעקב אבינו ע"ה ישן, מה הוא רואה בחלום שלו, 'הנה ה' ניצב עליו' (בראשית כח יג), זה ה'חלום' שלו, זה 'חלום נבואי'. אפילו בשעה שהוא 'ישן', עדיין 'הנה ה' ניצב עליו', כלומר, שלא היה ניתוק אפילו בזמן ה'שינה' מה' יתברך.

כאשר האדם חושב על הקב"ה - הקב"ה חושב עליו

ועם מדרגה עצומה כזו של דביקות בקב"ה, ודאי שהקב"ה חשק בהם. והכלל הוא - אומר הגאון מוילנא ע"ה (ביאור הגר"א משלי כז יט) - אם אתה חושב על השי"ת, הוא חושב עליך. אדם חושב על השי"ת, מבקש ומתפלל 'ריבון העולמים, תקרב אותי אליך, תעזור לי, תציל אותי מיצר הרע'³, הקב"ה משיב לו (וע"ע רש"י יבמות קיז סע"א, רש"י דברים א כז, תוס' פסחים קיג:).

וזו הייתה תפלתם של רבותינו חכמי התלמוד (ברכות יז), שהקב"ה יצל אותם מיצר הרע. תנאים ואמוראים קדושי עליון, שאנחנו לא יכולים לתאר שבחם, ש'זוטי

³ 'ותצילני מיצר הרע'

האדם יכול להגיע ב'שלימות' יותר ממדרגת משה רבינו ע"ה

קשר עם ה' יתברך, 'רע' זה ריחוק מה' יתברך. 'כי הנה רחוק יאבדו' (תהלים עג כז).

על ידי חשבון נפש יכול לזכות לשלימות האמיתית

ולהיפך, "והאדם החושב על זה קרוב אליה מאד", יש לך אפשרות לזכות להגיע לשלימות האמיתית, לדביקות בהשי"ת, אם תחשב חשבונות של עולם. "והחכמים" האמיתיים "הולכים הלך וחשוב תמיד, לא יפנו דעתם מזאת", כל הזמן המחשבה שלהם היא 'איך להגיע לשלימות', כל הזמן מחשבים 'בואו חשבון'.

הצלחתם של הנזהרים ב'חשבון נפש'

ומוסיף כאן הרמח"ל הבטחה, שאלה שנוזהרים בחשבון הנפש, יזכה ל'הצלחה', "ולכן יצליחו בכל מעשיהם", ורואים את זה בחוש, אפילו לפעמים שהוא צריך עסקים מעסקי העולם הזה, הברכה שרויה במעשה ידיו, כמו שהגמרא (ברכות לב:) אומרת על חסידים הראשונים שהיו שוהים שעה קודם תפלתם, ושעה אחת מתפללים ושעה אחת שוהים אחרי התפלה, נמצא תשע שעות ביום היו מקדישים לתפלה, (מה שאנחנו מקדישים לתפלה במשך שבועיים בסך הכל, הם היו עושים את זה ביום אחד.. אפילו ב'כיפור' לא מתפלל תשע שעות.. והם כך נהגו יום ביומו). שואלת הגמרא, מה עם תורתם ומלאכתם? (אחד כזה מה יש לו לעבוד, מי יקח פועל כזה לעבודה, כמעט כל היום הוא רק מתפלל..). אומרת הגמרא, מתוך שחסידים הם תורתם ומלאכתם מתברכת, עובד 'שעה קלה' וכבר יש לו ברכה. כולם רוצים לקנות רק ממנו, מחכים שיסיים את התפלה עד שיבוא לחנות, וכולם קונים ממנו. 'היד ה' תקצר' (במדבר יא כג), 'היפלא מה' דבר' (בראשית יח יד), הקב"ה ית"ש דואג לחסידיו שלא יינזקו ולא יפסידו כלל.

לכל הפחות לקבוע קביעות מעטה ל'חשבון נפש'

ומוסיף הרמח"ל, "אך הממעיט לא ימעט מלהיות לו קביעות זמן, לפחות לשים אל לבו אם מעט ואם הרבה, כי אז יצליח את דרכיו ואז ישכיל", תקציב זמן לחשבון נפש. הרי האדם מקדיש ל'אוהב' המדומה הוא ה'ממון' זמן הרבה ל'חשבונות', וכל זה לא יועיל לו ולא יציל אותו לעולם הבא, רק תורה ומצוות ומעשים טובים. [וראה מגיד דבריו ליעקב חלק יא (פרשת וארא עמוד יח). ע"ש]. וכמו שהזכרנו דברי החיד"א זצ"ל, לפחות בחודש אלול יזהר בזה. עוד שבועיים ימים יום משפט נורא ואיום 'ראש השנה'. לפחות תקדיש זמן במשך השבועיים הללו לשים אל לבו אם מעט אם הרבה.

חשבון נפש על ידי התבוננות בהנהגות רבותינו

והרבה פעמים אדם יכול לעשות 'חשבון נפש' על ידי קריאה ולימוד של עובדות והנהגות על רבותינו, דברים המלחיכים את הנפש לעבודת השי"ת. וזה עיקר העבודה של חודש אלול, שצריך האדם באמת להתבונן לרגל לבדוק.

דברים שיש להתחזק בהם בחודש אלול

ויש עוד הרבה דברים שצריכים לעורר עליהם. המשגיח בעל ה'אור יחזקאל' זצ"ל היה מעורר תמיד שיש להתחזק בחודש אלול להתבונן ב"ג עיקרים כראוי [וראה עוד מגיד דבריו ליעקב ח"ט (פרשת ויחי תשע"ט, עמוד ו הערה ב). ע"ש]. גם צריכים להזהיר שהאדם לא יהיה ח"ו בכלל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמם (ר"ה יז), שהעונש מפורש בגמרא שם נוראות, ו'פרנס על הציבור' זה גם כל אחד בתוך ביתו, כמו שמפרש רבינו יונה בספר שערי תשובה (שער ג אות קסב ואות קסו).

אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ובפרט בחודש 'אלול', ה' יהיה בעזרו ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

גם ישאל את עצמו, "מה עשה דוד משיח ה'?", מי שלומד ספר תהלים, רואה מה היה כוחו של דוד המלך ע"ה, 'אם זכרתיך על יצועי, בבוקר אהגה בך' (תהלים סג ז), הולך לישון המחשבה שלו - ה' יתברך. קם בבוקר מחשבה ראשונה - ה' יתברך. הלך לישון עם השי"ת וקם עם השי"ת. כל הזמן עם הקב"ה. היפך מאותם בני אדם הולכים לישון על ידי 'רדיו', מדליק ונרדם.. וכשהוא קם בבוקר מתוך רדיו, מחשבה ראשונה שלו שלא להפסיד את מהדורת חדשות של השעה שש.. מגשש באפילה מחפש את ה'כפתור' של ה'רדיו' להדליק..

כולם טרחו עמלו - וזכו

אותו דבר ישאל את עצמו מה עשו "כל הגדולים אשר היו לפנינו?" שזכו למעלות נשגבות עד למאד. האדם יתבונן בשאלות הנוקבות הללו. והתשובה אצל כולם, כולם היה להם מסלול אחד, כולם נולדו אותו דבר, אבל הם טרחו יגעו עמלו - וזכו.

על ידי שאלות אלו יבוא האדם להתעלות

ואם יעשה זאת האדם, יחשב את החשבונות הללו, ויוסיף 'יועלה בשכלו, מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו', וממילא "אז יתורו מחשבותיו לדעת, באיזה מצב הוא נמצא ועומד", מה המדרגה שלו היום, מה מעשיו ומה פעולותיו, "לפי הנרצה בדרך אשר דרכו אנשי ה' אלה אשר מעולם המה ואם אין", האם מה שהוא נוהג זה הדרך הנרצה שבה הלכו ונהגו אותם גדולים, או ח"ו לא, "ואם רב ממנו כח היצר ולא יכול לדין עם שתקיף ממנו?". ואם יעשה את זה אשריו ואשרי חלקו.

'ויפן כה וכה וירא כי אין איש'

מוסיף הרמח"ל, "הן לזאת חרד היה וצווח ככרוכיא הקדוש רבי שמעון בן יוחאי" בספר תיקוני הזהר הקדוש (תיקון י'), "ווי לון לבני נשא", אוי להם לבני אדם, "ידקדשא בריך הוא אסיר עמהון בגלותא", שהקב"ה כביכול אסור יחד איתם בגלות, 'כל מקום שגלו שכינה עמהם' (מגילה כט), 'בכל צרתם לו צר' (ישעיה סג ט), "ויפן כה וכה וירא כי אין איש" (שמות ב יב), דורש הזהר הקדוש, מה הפירוש 'וירא כי אין איש'? "אלא איש לדרכו פנו", כל אחד פנה לדרכו, "בעסקין דלהון בארחין דלהון", כל אחד עסוק בעסקים שלו בלבד. בעסקי העולם הזה. ולא מחשב חשבונות של עולם. והקב"ה מחפש 'איש' שיהיה עסוק בחשבונות של עולם.

גדר ה'שלימות' האמיתית

נמצא כי "כלל הדברים", וממנו תלמד את כל שאר ה'פרטים', "האדם שאינו חושב על זה, קשה לו מאד מאד להגיע אל השלימות", ו'שלימות' האמיתית זה ה'דביקות' בה' יתברך, כמו שהרמח"ל מפרש בספרו 'מסילת ישרים' (פ"א). 'ואני קרבת אלהים לי טוב' (תהלים עג כח), 'וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה' (מסילת ישרים שם). 'טוב' פירושו

הרע בורח מהם.. אבל חכמי התלמוד הגדולים יודעים את כוחו של היצר, על זה הם מתפללים ומבקשים. קל וחומר בן בנו של קל וחומר לדידן.